MERIDIAN CRITIC No. 2 / 2015 (Volume 25)

Terminologia portului popular românesc de pe Valea Siretului (Raionul Storojineţ, Ucraina)

Diana CHIBAC
Universitatea Națională Yuriy Fedkovych, Cernăuți, Ucraina

Abstract: The article analyses the terminology associated with the traditional Romanian clothing in the basin of the Siret River from an ethnographic, ethnologic, and ethno-linguistic perspective, underlining the dynamics of the Romanian language in Ukraine. The Terminology of Romanian Traditional Costumes in Valea Siretului, Ukraine, also presents the ethnolinguistic aspect, for language is a product of society and a function of its culture. For that reason, this terminology is a part of spoken language that constitutes a living proof of the continuance of a certain material and spiritual culture that is connected to the life of the community, to its traditional costume and vocabulary, to its conservation and evolution in time to its vitality.
Keywords: Romanian language, traditional clothing, etymology.

Costumul popular românesc reprezintă unul dintre cele mai vaste şi, în acelaşi timp, mai complexe domenii ale artei. Prezentându-se ca un element existenţial, ca o componentă a culturii materiale şi spirituale, el oferă referinţe directe despre modul de viaţă, de gândire şi de activitate dezvoltat de purtătorii lui de-a lungul timpului – dar, mai ales, despre creativitatea acestora în domeniul bunurilor utile nu numai din punct de vedere material, ci şi spiritual. Şi din punct de vedere estetic, costumul popular a devenit o emblemă a identităţii noastre, fiind singurul care se poartă, în aceeaşi componenţă, indiferent de vârstă.

Cercetarea noastră va porni de la onomasiologie, care, împreună cu semasiologia şi cu etimologia, poate reconstitui relativ exact istoria cuvintelor. Cu ajutorul onomasiologiei „se pot recunoaşte criteriile pe care s-au întemeiat vorbitorii în actul denumirii şi se poate descifra evoluţia semantică [a termenilor]".

Se ştie că însăşi limba română, precum şi cultura materială şi spirituală a românilor, au supravieţuit, pe cale orală, datorită unui complex de factori numiţi de către cercetătorul german Karl Jaberg „Volkskräfte" („forţe" sau „puteri etnice" sau „populare"), care au favorizat perpetuarea unei limbi romanice în Europa de Est. În Occident existau limbi scrise, literare, care asigurau şi evoluţia

BDD-A21059 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:18 UTC)

terminologiei, pe când la noi limba literară a apărut mult mai târziu. Aşadar, terminologia portului popular românesc trebuie urmărită pe zone dialectale, înregistrându-se toate particularităţile ei specifice.

Terminologia portului popular de pe Valea Siretului nu poate fi tratată decât din perspectiva vitalităţii sale, întrucât până în prezent nu au fost alcătuite dicţionare şi glosare care să ofere posibilitatea realizării unui studiu pornind de la materiale deja disponibile. Prin urmare, termenii dialectali pe care i-am descoperit nu numai că se încadrează într-una din cele patru situaţii ale vitalităţii lingvistice despre care vorbea Kurt Baldinger, ei fiind atestaţi individual – de către scriitori sau în dicţionare – ba, mai mult, unii dintre ei au o vitalitate locală, cunoscând o circulaţie restrânsă şi fiind utilizaţi doar în anumite sate. În schimb, majoritatea se bucură de o vitalitate reală, fiind prezenţi în graiul strămoşesc al zonelor româneşti de pretutindeni şi chiar în limbajul standard – fapt deosebit de important pentru definirea romanităţii zonei geografice care face obiectul cercetării noastre.

Având o veche tradiţie, terminologia portului popular de pe Valea Siretului se aseamănă, prin structura sa morfologică şi dincolo de unele particularităţi, cu cea a portului popular din celelalte zone româneşti.

Vom urmări, în analiza noastră, această terminologie, apelând la disciplinele etnografiei, etnologiei şi etnolingvisticii, discipline ce studiază diferitele compartimente ale culturii materiale şi spirituale a unui popor – şi făcând apel şi la onomasiologie.

Terminologie de uz general

Clin (< sl. *klinŭ*, „cui, pană") (ucr. клин) – bucată triunghiulară de pânză sau de piele, folosită în croitorie ca parte componentă a unui obiect de îmbrăcăminte (rochie, cămaşă, iţari etc.), sau ca adaos, pentru a-l lărgi. Localnicii din Crasna explică termenul prin sintagma „băgătură în stan".

Costum (< fr. *costume*) (ucr. костюм) – ansamblul de piese, de anumite forme şi din anumite materiale, purtate într-o anumită împrejurare. Costumul bărbătesc este compus din haină şi pantaloni (eventual şi vestă), iar costumul femeiesc este compus din fustă şi jachetă (taior). Prin extensie, s-a ajuns ca aria semantică a cuvântului să includă atât orice îmbrăcăminte de ocazie, cât şi îmbrăcămintea specifică unui popor, unei regiuni sau unei epoci. Vezi şi *port*.

Costum alb (< fr. *costume* + lat. *albus*) (ucr. білий костюм повсякденний полотняний) – este numit şi „costum de toate zilele" sau „costum simplu", fiindcă nu este împodobit cu ornamente. Bătrânii îl pregătesc pentru trecerea în lumea de dincolo. Este întâlnit aproape în toate satele de pe Valea Siretului.

Costum popular (< fr. *costume* + fr. *populaire*) (ucr. народний костюм) – reprezintă felul de îmbrăcăminte caracteristic unui popor, unei regiuni, unei epoci. Aceasta este denumirea folosită în mod obişnuit de specialişti, pentru a denumi ansamblul de piese pe care le poartă un om aparţinând unei anumite etnii.

BDD-A21059 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:18 UTC)

Dos (< lat. *dossum*) (ucr. одяг на виворіт) – spate, spinare; partea de dinăuntru a unei haine.

Fald sau *faldur* (< germ. *Falte*, ucr. *fald*) (ucr. клин) – clin pe şolduri; cută adâncă pe care o formează o haină lungă, o stofă sau o pânză care atârnă.

Haină (< sb. *háljina*, bg. *halina*) (ucr. одяг) – iniţial, cu sens restrâns, piesă de îmbrăcăminte care acoperea corpul peste albituri; apoi, îmbrăcăminte, în general. Deşi, iniţial, termenul se referea doar la haina bărbătească, astăzi sensul cuvântului se suprapune, în forma sa de plural, peste sensul popularului *straie*.

Îmbrăcăminte (lat. < *imbracare* şi lat. *braca*, „pantalon") (ucr. одяг) – reprezintă totalitatea obiectelor care îmbracă trupul omenesc (haine, straie, veşminte). Radicalul latin s-a păstrat în substantivul *brăcinar* (sau, palatalizat: *brăşinar*), care denumeşte şnurul cu care se strângeau iţarii la mijloc: *brac(a)* + suf. *-in* + suf. *-ar*.

Mânecar (< lat. *manica* + suf. *-ar*) (ucr. рукав сорочки) – termen generic care denumeşte orice piesă de port cu mâneci. Pe Valea Siretului, cuvântul se întâlneşte doar în satul Ropcea.

Pajă (et. nec.) (ucr. вставка для рукава) – clinul din faţă de la mâneca unei cămăşi sau de la pantaloni (iţari, izmene, nădragi, bufanţi), care se adaugă pentru a-i lărgi, pentru a-i face mai comozi. Cuvântul este folosit în localitatea Crasna.

Pavă sau *palhă* (< magh. *pálha*) (ucr. шматок тканини що ставиться під пахвами) – un pătrat mic de pânză ce se pune la cămaşă, sub braţ; clinul de la încheietura cămăşii sau a sumanului. Termenul este specific pentru localitatea Ropcea. *Pavele* sunt şi pătratele ornamentale realizate la ţesut.

Port (< lat. *portare*) (ucr. повсякденний одяг) – poate avea sensul de îmbrăcăminte şi încălţăminte (în general), îmbrăcăminte specifică unui popor, unei regiuni sau unei epoci, îmbrăcăminte folosită la anumite ocazii, sau costum. Se presupune că prima atestare a acestui cuvânt provine din traducerea operei lui Herodot, *Istorii*, realizată în 1645: „Le primeniră hainele lor într-alt port". Cuvântul apare apoi la Dosoftei (*Viaţa şi petriaceria sfinţilor*, 1682-1686): „Lepădă portul cu păcatele şi îmbrăcă port bărbătesc".

Prisnă (< sl. *prisnja*, „curat") (ucr. прісна) – bucata de pânză din care se confecţionau cămăşile. Termenul este specific pentru localitatea Crasna. Mai poate avea şi semnificaţia de „candelă" sau de „lumină veşnică".

Rufă (< sl. *ruho*) (ucr. білизна) – obiect de îmbrăcăminte care se poartă direct pe corp; dar şi: cearceafuri, feţe de masă, albituri, schimburi.

Rufoi (< sl. *ruho* +suf. *-oi*) – termen dialectal specific pentru comuna Crasna, cu înţeles de „croi" la cămaşa de toate zilele (mai simplă). Cuvântul are şi sensul de „cârpă" (folosită la curăţenie) sau de „cămaşă veche, cârpită şi peticită", purtată, în zilele de lucru, atât de către bărbaţi, cât şi de către femei (sens specific pentru localitatea Ropcea).

Strai (et. nec., cf. lat. *stragulum* „covor, pătură, giulgiu") (ucr. одяг) – termen popular pentru haină, îmbrăcăminte, veşmânt. Cuvântul apare într-un

BDD-A21059 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:18 UTC)

document din anul 1700: „Ce va fi venitul de la dîrstă după straie, să fie al meu" şi apoi la V. Alecsandri: „Ţi-oi face straie de modă nouă".

Ştaif (< germ. *steif*) (ucr. штаїф) – pânză specială care se pune în interiorul gulerelor, pentru a le păstra forma. Termenul a apărut, în unele dintre localităţile de pe Valea Siretului, odată cu coloniştii germani. Astăzi, el nu mai este folosit decât de bătrânii din Ropcea, care au purtat gulere întărite cu această pânză.

Ţol sau *ţoală* (< neogr. *tsóli*) (ucr. шерстяна ковдра) – ţesătură groasă de lână, de cânepă sau de bumbac, folosită la ţară ca pătură sau pentru aşternut pe jos. Prin extensie şi cu sens peiorativ, termenul se poate referi şi la piese vestimentare. Este întâlnit în localităţile Budineţ, Cireş, Ciudei şi Ropcea.

Veşmânt (< lat. *vestimentum*) (ucr. одяг) – termen generic cu sensul de „haină purtată pe deasupra". Cu formă de plural, se referă la totalitatea obiectelor care formează îmbrăcămintea unei persoane. În satele Ciudei, Crasna, Cireş şi Budineţ, termenul apare şi sub formele: *veştmânt*, *vestmânt* sau *vesmânt*.

Zdreanţă (cuv. autoht., cf. sl. *sŭdranŭ*) (ucr. ганчірка, поношений одяг) – bucată ruptă dintr-o pânză sau dintr-un obiect de pânză; haină, rufă sau pânză veche, ruptă. Termenul este întâlnit în toate localităţile de pe Valea Siretului.

Concluzii

Portul popular românesc din Valea Siretului – şi de pretutindeni unde trăiesc comunităţi compacte româneşti – reprezintă, din punct de vedere artistic, o valoare materială şi estetică deseori inegalabilă, întrucât este vorba despre adevărate opere de artă care fac parte din patrimoniul naţional, atestat, prin dovezi istorice de netăgăduit.

Cel mai preţios document este însă, în contextul dat, limba română însăşi, care a păstrat, de sute sau mii de ani, denumirea specifică fiecărei piese de port în parte – şi aici avem în vedere argumente etimologice care ne trimit la trecutul îndepărtat, la limba latină şi chiar la limba geto-dacilor.

Majoritatea termenilor din sfera portului popular fac parte din fondul principal lexical – situaţie care va rămâne neschimbată atâta timp cât oamenii mai îmbracă sau, cel puţin, păstrează vestimentaţia tradiţională, iar costumul naţional este încă purtat cu mândrie, de tineri şi de copii, la ocazii festive, amintind atât purtătorilor, cât şi privitorilor de identitatea lor românească.

Din acest punct de vedere, constatăm că importanţa pieselor portului popular este dublă, căci alături de valoarea lor artistică, estetică şi simbolică, interesează şi valoarea lingvistică, valoare ce înglobează o întreagă istorie, nu numai a obiectului respectiv, ci şi a denumirii acestuia, care a cunoscut o evoluţie paralelă cu cea obiectului. De pildă, aici, în Valea Siretului, descoperim termeni de origine latină specifici întregii Românii, cum ar fi, *costum*, *îmbrăcăminte*, *port*, *prisnă*, *pregitoare*, *strai*, *veşmânt* etc. – ceea ce constituie o dovadă a continuităţii comunităţilor româneşti, întrucât acest lexic a făcut şi mai face încă parte din vocabularul fundamental al limbii române. Se observă aşadar că, în general,

BDD-A21059 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:18 UTC)

termenii moşteniţi din latină s-au conservat foarte bine şi că au rămas productivi, păstrându-şi capacitatea de derivare.

Elementul lingvistic de origine latină este caracterizat printr-o vitalitate reală, în vreme ce elementul uman, ca entitate socială, reprezintă un promotor al culturii etnografice şi etnolingvistice pe care a făurit-o şi o făureşte în continuare, definindu-şi cu demnitate, prin specificul său românesc, identitatea istorică, lingvistică şi culturală.

Cu toate că zona Văii Siretului din nordul Moldovei lui Ştefan cel Mare se află acum în Ucraina şi, ca atare, a suferit şi suferă influenţe slave, putem spune că acestea nu sunt semnificative, întrucât specificul ei românesc a rămas neştirbit. Românii de aici, separaţi prin frontieră de patria-mamă, dar uniţi cu fraţii lor prin limba maternă, prin tradiţiile culturale româneşti, prin obiceiurile de suflet pe care le cultivă neîncetat şi prin portul lor popular moştenit din moşi-strămoşi, rămân ceea ce au fost dintotdeauna: români.

Bibliografie

Apolzan, Lucia, 1944, *Portul şi industria casnică textilă în Munţii Apuseni*, Bucureşti.

Bănăţeanu, T., 1975, *Arta populară bucovineană*, Bucureşti, E.S.P.L.A..

Bănăţeanu, Tancred, Focşa, Gh., Ionescu, Em., 1957, *Arta populară în R.P.R. Port. Ţesături-cusături*, Bucureşti, E.S.P.L.A..

Bîrleanu, Ion-Horia, 1999, *Graiurile din Valea Şomuzului Mare. Vol. I. Formarea numelor de sate*, Iaşi, Editura Sedcom Libris.

Costinean, Victoria şi Ştefan, 2007, *Valea Siretului – repere etnografice din zona Storojineț*, Timişoara, Editura Artpress.

Grigorovitza, Emanuil, 1908, *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, Societatea Geografică Română.

Motrescu, Nicolae, 2006, *Crasna Bucovinei. Vol. I, Folclor*, Storojineţ, Editura Bukovyna.

Mihail, Zamfira, 1978, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România.

Oprea, Ioan, Pamfil, Carmen-Gabriela ; Radu, Rodica ; Zăstroiu, Victoria, 2011, *Noul dicţionar universal al limbii române*, Bucureşti-Chişinău, Editura Litera Internaţional.

Pavel, Emilia, 1975, *Portul popular din zona Iaşi*, Bucureşti, Editura Meridiane.

Tochiţă, Dragoş, 2006, *Folclor bucovinean de pe Valea Siretului Mic. Partea I, Poezia obiceiurilor de iarnă de la Cireş până la Oprişeni, Partea II, Oraţii de nuntă, colocării, cântări şi strigături de nuntă de pe Valea Siretului Mic*, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor.

BDD-A21059 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:18 UTC)